

Professor Em. Dr. Dr. h. c. Hendrik-Jozef
Ridder van de Wijer

In memoriam
Prof. Dr. H. J. van de Wijer
(1883-1968)

Op 4 december 1968 overleed te Leuven, Prof. em. H. J. VAN DE WIJER, de organisator van het wetenschappelijk onderzoek der toponymie in Vlaanderen en de stichter van het « International Centre of Onomastics » te Leuven, dat de samenwerking van de naamkundigen wereldwijd wil behartigen. Het past in de *Handelingen* vooral de verdiensten van de overledene op het stuk van de beoefening der Vlaamse plaatsnaamkunde in het licht te stellen en te memoreren dat de Commissie voor Toponymie en Dialectologie, waarvan H. J. van de Wijer sinds haar oprichting, in 1926, lid en in 1947-1949 voorzitter is geweest, een aanzienlijk aandeel heeft gehad in de ontwikkeling van het « Instituut voor Vlaamse Toponymie » — sinds 1947 « Instituut voor Naamkunde » — te Leuven.

Hendrik-Jozef van de Wijer werd geboren als jongste zoon in een landbouwersgezin te Budingem (bij Zoutleeuw) op 16 november 1883 en bezocht er de dorpschool van Meester Theophiel Vanderbruggen tot 1895. Ondanks het feit dat Moeder Van de Wijer reeds in dit jaar overleed en zijn vijf jaar oudere zuster Leonie (° 1879 - † 1970) de zorg voor de knaap moest overnemen, mocht die toch verder studeren aan het O.-L.-Vrouwcollege te Tienen. Hij beëindigde als primus perpetuus de Grieks-Latijnse Humaniora in 1901. Van 1901 tot 1905 studeerde Van de Wijer

in de Germaanse Filologie aan de Katholieke Universiteit te Leuven en had er als belangrijkste leermeesters W. BANG KAUP, C. LECOUTERE en L. SCHARPÉ, die alle drie een aandeel hebben gehad in de vorming van de toekomstige naamkundige.

De Duitse oriëntalist W. BANG KAUP (1869-1934), die te Leuven anglistiek heeft gedoceerd tot aan het begin van de eerste wereldoorlog, heeft van 1902 tot 1914 te Leuven zijn « Materialien zur Kunde des älteren Englischen Dramas » (44 boekdelen) uitgegeven. Nadat Van de Wijer zijn kandidaatsjaren als spoorstudent had afgewerkt, werd hij als famulus in de woning van Bang Kaup opgenomen en mocht hij de gestrenge geleerde helpen bij de voorbereiding van de Materialien. Voor die uitzonderlijk begaafde leermeester had Van de Wijer een blijvende bewondering en van hem had hij een haast ziekelijke zorg voor de uiterlijke vorm van de geschreven of gedrukte taal geërfd, een niets ontziende acribie, die bij zijn medewerkers en studenten spreekwoordelijk was, en die ook zijn activiteit als uitgever van naamkundig werk ten goede zou komen.

Onder leiding van C. LECOUTERE (1865-1921) heeft Van de Wijer in oktober 1905, met de grootste onderscheiding, het doctoraat behaald op een dissertatie over de « Geschiedenis der Nederlandsche spelling in de XVIe en de XVIIe eeuw », die hem een levenslange belangstelling ook voor de spelling van de plaatsnamen heeft bijgebracht. Afgezien van een korte samenvatting van deze dissertatie (in de vorm van een lezing op het XXXIIe Taal- en letterkundig Congres te Antwerpen in 1912) is dit uitvoerig werk onuitgegeven gebleven. Wie het hs. en de voorbereidende nota's inziet, kan dit alleen maar betreuren.

Indien de invloed van de derde leermeester van Van de Wijer, de steeds plannende en veelzijdige L. SCHARPÉ

(1869-1935), tijdens zijn studietijd eerder gering is geweest, dan zou hij later des te groter worden.

Nadat Van de Wijer in 1906 korte tijd als leraar in de moderne talen aan het gemeentelijk college te Nijvel had gefungeerd, werd hij nog hetzelfde jaar aangesteld als leraar en opvolger van Julius SABBE aan het Koninklijk Atheneum te Brugge. In 1910 huwde hij er met Céline TIMMERMANS die voor hem een begrijpende levensgezellin is geweest en die hem op 7 september 1970 in de dood is gevolgd.

In 1918 werd Van de Wijer aan de Universiteit te Leuven benoemd tot docent, niet in de anglistiek, zoals hij had verwacht (na zijn studiereizen in Engeland, in 1907-1908, en naar Berlijn, in 1908-1909, waar hij vooral Engelse filologie had beoefend), maar eerder in de eigenlijke germanistiek. Zijn leeropdracht omvatte : Vergelijkende spraakkunst, Gotisch, Historische spraakkunst van het Duits, Grondige verklaring van Duitse schrijvers (middel-eeuwen), Filologische Oefeningen over het Duits en, sinds zijn benoeming tot gewoon hoogleraar in 1920, ook nog Historische spraakkunst van het Nederlands. Daarenboven werd Van de Wijer belast met het onderwijs in het Duits aan het Hoger Handelsinstituut. Het was een leeropdracht die (tot 1944) van 13 tot 17 wekelijkse collegeuren meebracht ! De huidige generatie der docerenden vergeet soms in welke omstandigheden hun voorgangers in die jaren hebben moeten werken, zonder assistenten, zonder technische medewerking, zonder gespecialiseerde bibliotheek, doch belast met een onderwijstaak die eigen opzoekingswerk moest uitsluiten en die fataal moest leiden tot het mededelen van wetenschap ne varietur.

In het licht van die feiten mag het een moedig initiatief genoemd worden dat H. J. van de Wijer in 1925 de „Vlaamsche Toponymische Vereeniging te Leuven” heeft

opgericht „om de samenwerking van alle belangstellenden op het gebied van de Vlaamsche plaatsnaamkunde te bevorderen”, en al is deze vereniging, die in 1926 reeds meer dan 400 leden telde, niet uitgegroeid boven een feitelijke vereniging, ook zonder wettelijk statuut is zij een middel geworden om de stichting, in 1923, van het „Instituut voor Vlaamsche Toponymie” bekend te maken.

Aanleiding daartoe was vooreerst de waardering die Van de Wijer in zijn Brugse tijd voor Karel DE FLOU (1853-1931) had opgevat. Die bescheiden beambte bij het Provinciaal bestuur van West-Vlaanderen had op eigen krachten het materiaal verzameld voor het 18-delig „Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen” dat door de Kon. Vlaamse Akademie te Gent werd uitgegeven van 1914 tot 1938. De Flou werd de eerste voorzitter van de „Vlaamsche Toponymische Vereeniging” en een medewerker aan het zeer bescheiden orgaan ervan, de *Mededeelingen van de Vlaamsche Toponymische Vereeniging*, jaargang I (1925). Van de Wijer had ook een ruim aandeel aan de hulde die aan de onvermoeibare werker De Flou werd gebracht, naar aanleiding van zijn benoeming tot doctor h.c. van de Universiteit te Leuven, door zijn vaderstad Brugge op 4 november 1928 (1).

Als Bruggeling kende ook L. SCHARPÉ het werk van De Flou en hij zette zijn oud-student, nu jongere collega, aan om voor geheel Vlaanderen tot stand te brengen wat de Flou op eigen houtje voor het westelijk gedeelte van ons land had verwezenlijkt. Het was iets nieuws *in academisch verband* met de systematische studie van de plaats-

(1) Zie hierover : Huldebetoon ter eere van Karel de Flou... ter gelegenheid van zijn 75ste verjaring gehouden te Brugge den 4 november 1928. Gedenkboek uitgegeven door het Uitvoerend Comité [Brugge, 1930].

namen te beginnen, en Van de Wijer is begonnen, gesteund door L. Scharpé (1).

Ten slotte moet ook worden vastgesteld dat toponymische opzoekingen als dusdanig in 1925 niet meer zo nieuw waren als men bedenkt dat de historicus J. CUVELIER en de filoloog C. HUYSMANS reeds in 1897 hun „Toponymische studie over de oude en nieuwe plaatsnamen der gemeente Bilsen” hadden uitgegeven; dat de Luikse germanist Joseph MANSION in de XIIIe jaargang van *Leuvense Bijdragen* (1921) een eerste gedeelte van zijn standaardwerk „Oud-Gentsche Naamkunde” had gepubliceerd (2) en dat Jan LINDEMANS, Albert CARNOY, August VINCENT e. a. reeds als beoefenaars van de toponymie naar voren getreden waren. Ook aan de Vrije Universiteit te Brussel had de naamkunde, vroeger dan te Leuven, burgerrecht verworven (3). Maar hoe aanmoedigend ook, de vaststelling van Van de Wijer in het eerste nummer van de *Mededeelingen* (1925, blz. 7) „dat wat gedaan werd nog altijd een zeer klein onderdeel is van wat nog te verrichten valt... en dat de Vlaamsche akker (met uitzondering van West-Vlaanderen) nog grootendeels braak ligt”, was zonder twijfel juist.

Als doel van een „Instituut voor Vlaamsche Toponymie” moest dus gesteld worden : het verzamelen en classificeren, het zo nodig identificeren en ten slotte het taalkundig en historisch verklaren van de Zuidnederlandse plaatsnamen in de ruimste betekenis van het woord : de namen van de

(1) Zie o. m. L. SCHARPÉ, [De Vlaamsche Toponymische Vereeniging te Leuven]. *Kon. Vla. Ac., Versl. en Med.* 1928, 141-142.

(2) Het werk is volledig verschenen te 's-Gravenhage in 1924.

(3) E. FAIRON vermeldt in zijn bijdrage : *Thèses relatives à la toponymie et à la dialectologie*, verschenen in de *Handelingen XVII* (1943), blz. 175-192, de dissertatie van Marc VAN ASSCHE, *Toponymische studie over de plaatsnamen van Lebbeke*. Bruxelles, 1923.

bewoonde plaatsen zoals gemeenten, wijken, gehuchten en de namen van onbewoonde plaatsen zoals veldnamen en waternamen, woud- en bergnamen, enz. In het Instituut zou dit ruim studieterrein met veler medewerking worden onderzocht : „er moest dus gestreefd worden naar het opleiden van jonge, overtuigde medewerkers, die eenzelfde plan zouden volgen en in de toekomst ook andere, minder geschoolde werkers rond zich zouden scharen”, zo beschreef Van de Wijer zijn opzet (1).

De „overtuigde werkers” zijn de Leuvense germanisten geweest die onder leiding van de stichter van het Instituut een doctorale dissertatie of, na de hervorming der studiën in de Wijsbegeerte en Letteren van 1929, een licentieverhandeling hebben gewijd aan de toponymie van hun geboorteplaats. Van de Wijer heeft deze studiën geleid tot aan het einde van de tweede wereldoorlog en op die wijze een aanzienlijke documentatie van historisch plaatsnaamkundig materiaal op het Instituut ingezameld. Van 1923 af begon Louis ULENS met zijn dissertatie over de „Toponymie van de gemeenten Lubbeek, Binkom en Sint-Joris-Winge”, die in juli 1925 werd voorgedragen. Het voorbeeld vond navolging : „de toponymische dissertatie werd met één slag klassiek naast de dialectstudie of de gewone taal- of letterkundige monographie” (2). Vóór 1930 ontstonden inderdaad de dissertaties van Désiré NAGELS (Boom, Rumst en Terhagen, 1926), Jozef SERVOTTE (Temse, 1926), Alfons VAN INGELGOM (Kampenhout met Nederokkerzeel en Berg, 1926), Antoon STESSSENS (Geel, 1927), Julien VAN HOVE (Wolvertem, 1928), Gustaaf

(1) H. J. VAN DE WIJER, Over de Vla. Top. Vereeniging, in : Inleiding tot de studie van de Vlaamsche plaatsnamen (*Brussel*, 1929), blz. 121-165, citaat op blz. 123.

(2) *Ibid.*

DEGELING (Diest, 1928), Firmin CLEEREMANS (Halen en Loksbergen, 1928), Cesar DENVOZ (Sint-Truiden, 1928), Maurice MAES (Zittert-Lummen, Outgaarden, Op- en Neerheilisseem, 1929), Léon LEMKENS (Landen, Attenhoven en Waasmont, 1929). Op dit ogenblik zijn nage-noeg tweehonderdvijftig toponymische monografieën over Vlaamse steden en gemeenten, volgens het plan dat wezenlijk door Van de Wijer werd vastgelegd, afgewerkt (1).

Uit archivalische bescheiden van alle aard, waaronder in het algemeen de schepenboeken en de cijnsboeken de vruchtbaarste bronnen gebleken zijn, worden door de bewerker van een toponymische monografie, alle plaatsnamen uit de betrokken gemeente op eenvormige steekkaarten overgeschreven, met telkens de nodige aanduiding omtrent datum en bron, plaatselijke uitspraak, ligging en gesteldheid van de plaats, indien het historisch geattesteerde toponiem thans nog bestaat. Aldus wordt een alfabetisch glossarium van de plaatsnamen opgesteld, met, na ieder trefwoord, de chronologisch gerangschikte bewijspplaatsen die in het archief ontdekt werden. Op een toponymische kaart wordt de ligging van de geïdentificeerde toponiemen aangeduid. Aan dit glossarium gaan o. m. een geografische en een historische schets vooraf, een taalkundig overzicht van het plaatselijk dialect, dat voor de verklaring van de plaatsnamen heel belangrijk is.

In de reeks *Nomina Geographica Flandrica, Monographieën* werden door Van de Wijer — gedeeltelijk gelijklopend met hun uitgave in de reeks : *Werken uitgegeven door de Kon. Comm. v. Top. en Dial. - Vlaamse*

(1) *Ibid.*, blz. 134-138 : « Historische toponymie ». Vgl. ook het Voorbericht van Van de Wijer in : J. LINDEMANS, *Toponymie van Opwijk (Brussel, 1930)*, blz. XI-XII.

Afdeling — een aantal dergelijke studiën gepubliceerd : « Toponymie van Opwijk » van J. LINDEMANS (1930); „Toponymie van Varsenare” door J. POLLET en J. HELSEN (1933), „Toponymie van Noorderwijk” door J. HELSEN (1944), enz. In het archief van het Instituut worden de steekkaarten en de onuitgegeven studiën in handschrift bewaard : zij zijn een unieke en waardevolle documentatie, die door machinale bewerking weldra overzichtelijk en bruikbaar zal worden (1).

„Andere, minder geschoolde werkers” werden door de stichter van het Instituut verzocht het actueel en meestal levend toponymisch materiaal uit hun omgeving te verzamelen en aan het Instituut te bezorgen. Tot dit doel werd de „Vlaamsche Toponymische Vereeniging” in de eerste plaats opgericht en werden door Van de Wijer in de eerste jaargangen van *Mededeelingen* een aantal korte bijdragen gepubliceerd over de verschillende moderne bronnen die toponymisch materiaal bevatten, zoals o.m. de Atlas der Buurtwegen, de Atlas der waterlopen, het kadaster enz. Ter illustratie verschenen in de *Mededeelingen* (jg. 1926) van de hand van Van de Wijer „De plaatsnamen van Kortenberg” — de gemeente waar hij van 1919 tot 1927 heeft gewoond — en later (vanaf 1935), in samenwerking met J. LANGOHR „De plaatsnamen uit het N. O. van de provincie Luik”. Gedurende de eerste jaren vooral, werd door de leden van de V. T. V., hoofdzakelijk door priesters en onderwijzers, heel wat modern toponymisch materiaal aan het Instituut bezorgd, en al mislukte een poging van Van de Wijer om de onderwijzers van ambtswege te doen belasten met het opmaken, als „conferentiewerk”, van een

(1) Zie H. DRAVE, Naamkundig repertorium. Een project voor de machinale bewerking van de onuitgegeven documentatie uit Nederlandstalig België. *Naamkunde* II (1970), 231-235.

beknpte studie over de plaatsnamen van de gemeente waar zij werkzaam zijn (1), in Vlaamse normaalscholen, Gidsenbonden, Vacantieleergangen enz. heeft hij voor zijn initiatief geijverd door het houden van ontelbare voordrachten.

Naar aanleiding van het 8^e Vlaams Filologencongres, gehouden te Gent op 10-11 april 1926, kon naast een tentoonstelling van de documentatie die op het Leuvens instituut werd verzameld, ook een afzonderlijke afdeling aan de plaatsnaamkunde worden gewijd, waarin, samen met H. J. van de Wijer, de baanbrekers van het toponymisch onderzoek in Vlaanderen, J. Mansion, A. Carnoy en J. Lindemans met lezingen over de grondslagen, de methode en de organisatie van de naamkunde zijn opgetreden. Belangrijk is ook het feit dat de toenmalige Minister van Openbaar Onderwijs, C. HUYSMANS, bij die gelegenheid de stichting aankondigde van een „Commissie voor Toponymie en Dialectologie”, die ook voor het Instituut voor Vlaamsche Toponymie vele nieuwe mogelijkheden heeft geboden. H. J. van de Wijer die, zoals reeds boven is gezegd, tot lid van de nieuwe commissie werd benoemd, zou dadelijk een van de actiefste leden blijken te zijn. In opdracht van de Commissie heeft hij, met de hulp van de toenmalige germanisten-toponymisten de „Bibliographie van de Vlaamsche plaatsnaamkunde” opgemaakt, en dit in een minimum van tijd, vermits die Bibliographie reeds kon worden opgenomen in het 1^e (1927) en het 2^e deel (1928) van de *Handelingen van de Com. v. Top. en Dial.*; zij werd nadien afzonderlijk gepubliceerd in de reeks *Nomina Geographica Flandrica, Studiën I* (Brussel, 1928). Ter aanvulling van dit repertorium, zijn jaarlijkse biblio-

(1) Zie H. J. VAN DE WIJER, De Toponymie in den dienst van de school. *Mededeelingen IX* (1933), 61-72.

grafische overzichten in de *Handelingen* verschenen : tot 1938 werden zij door H. J. van de Wijer opgemaakt, met de hulp van ons medelid Dr. J. HELSEN, de eerste assistent op het Instituut voor Vlaamsche Toponymie. In de twee seminarielokalen van de Universiteitsbibliotheek, waar het Instituut van 1928 af gevestigd was, heerste in de zomermaanden steeds een grote drukte om „de bibliographie” klaar te krijgen, doch telkens weer vertrok H. J. van de Wijer na de examenperiode naar zee, om er in augustus uit te rusten, beladen met zware reiskoffers vol tijdschriften en boeken „voor de bibliographie”.

Naast dit bibliografisch werk, was H. J. van de Wijer, die een voorliefde had voor spellingsvraagstukken, een actief lid van de Vlaamse afdeling der Commissie die zich, nadat J. VERCOLLIE, op 24 oktober 1927, de kwestie van „De Spelling van de Vlaamsche Plaatsnamen” (1) had ingeleid, heeft beziggehouden met de aanpassing van de schrijfwijze der Vlaamse gemeentenamen aan de destijds vigerende spelling van het Nederlands. Van de Wijer hield in de Kon. Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, waarvan hij in 1928 briefwisselend, en in 1933 werkend lid was geworden, drie lezingen „Uit de geschiedenis van de spelling der Vlaamsche gemeentenamen” (2); hij publiceerde het „Verslag over de werkzaamheden der Vlaamsche afdeeling van de Commissie voor Toponymie en Dialectologie” onder de titel „De moderne spelling van de Vlaamsche gemeentenamen” (3) en liet, als vrucht van de besprekingen in de Commissie en van vele persoonlijke

(1) Zie *Handelingen* III (1927), 177-182.

(2) H. J. VAN DE WIJER, Uit de geschiedenis van de spelling der Vlaamsche gemeentenamen I-III. *Kon. Vla. Ac., Versl. en Med.* 1929, 825-850; 1930, 94; 117-139; 1931, 15-33.

(3) *Handelingen* IV (1930), 93-115.

onderzoekingen, de bekende brochure „De Vlaamsche gemeentenamen in moderne spelling” verschijnen (1).

Door de polemiek die zich, vooral in de Franstalige pers in ons land, rond de moderne spelling van de gemeentenamen ontspon, werd Van de Wijers strijderstemperament geprikkeld en vooral met de hulp van de Vlaamse kultuurverenigingen, heeft hij uiteindelijk zijn strijd gewonnen: op 11 juni 1937 besliste de Ministerraad dat de gemoderneerde spelling van de Vlaamse gemeentenamen, vanaf 15 augustus daaropvolgend, in alle officiële diensten moest worden gebruikt.

Met deze „schoonmaak” zou het voor de specialist in spellingskwesties niet ophouden: Van de Wijer heeft nadien ook geijverd voor de normalisering van de spelling der namen voorkomend in het Belgisch spoorboek, in het officiële postboek, op de stafkaarten en in ons „zo deerlijk gehavend kadaster”, dat hij „een ware augiasstal” noemde. In de vergaderingen van de Commissie kon hij eindeloos discussiëren over de schrijfwijze van de straatnamen, met of zonder verbindingsstreepje, met kleine of grote letter, enz. Samen met ons medelid, Prof. J. L. PAUWELS, heeft hij tot in zijn laatste levensdagen ontelbare kaartbladen van de nieuwe stafkaart, uitgegeven door het Militair Geografisch Instituut, naamkundig gesuperviseerd.

De Vlaamse toponymie heeft H. J. van de Wijer in hoge mate geboeid en tot omstreeks 1935 heeft hij zich ingezet voor de systematische beoefening ervan: dat bewijzen niet alleen de reeds vermelde metodologische en bibliografische bijdragen maar ook een groot aantal, meestal korte, opstellen in de *Mededelingen*, in de *Leuvense Bij-*

(1) De brochure werd uitgegeven als nr. 1 van de reeks « Toponymica — Bijdragen en Bouwstoffen » (*Leuven-Brussel*, 1929), waarin verder nog talrijke beknopte naamkundige monographiën (meestal als overdruk) zijn verschenen.

dragen, in de *Handelingen van de Com. v. Top. en Dial.*, in de *Verslagen en Mededelingen van de Kon. Vla. Academie voor Taal- en Letterkunde*. Als lid van deze Academie heeft Van de Wijer talrijke prijsvragen laten uitschrijven om het werk van zijn oud-studenten een kans op bekroning te geven. Ook het wetenschappelijk werk van zijn collega's naamkundigen heeft Van de Wijer naar waarde geschat en bevorderd : ik vermeldde reeds de Karel de Flou-hulde te Brugge op 4 november 1928, waarop hij een gloedvolle rede hield (1); men denke ook aan de vele naamkundige bijdragen, vooraf vaak in andere tijdschriften of reeksen verschenen, van J. Mansion, A. Carnoy, K. de Flou, J. Lindemans en van zoveel anderen, die Van de Wijer in de verschillende reeksen van het Instituut heeft heruitgegeven en die op deze wijze een ruimere verspreiding hebben gevonden. Ten slotte heeft hij ook vele aankomende naamkundigen gestimuleerd om aan onderzoek te doen op zijn geliefkoosd terrein. Van de Wijer bezat inderdaad de gave van de waardering van het werk van anderen : in zijn bibliografie (2) zijn de „In memoriams” zeer talrijk.

(1) H. J. VAN DE WIJER, Karel de Flou en de Vlaamsche toponymie, in : Huldebetoon ter eere van Karel de Flou, blz. 48-66.

(2) De bio-bibliografie van Prof. Dr. H. J. van de Wijer (tot 1957) is verschenen in het *Jaarboek v. d. Kon. Vla. Academie voor Taal- en Letterk.* 1958, 159-168 [Aanvulling voor 1958 *Ibid.* 1960, 161].

Over H. J. van de Wijer zie verder : H. DRAYE, H. J. van de Wijer-Biographie-bibliographie, in : Feestbundel H. J. van de Wijer, den Jubilaris aangeboden ter gelegenheid van zijn vijftwintigjarig hoogleraarschap aan de R. K. Universiteit te Leuven 1919-1943 [Leuven, 1944, 2 delen] I, 7-17. — H. DRAYE-K. ROELANDTS, Tien jaar naamkunde te Leuven, *Med. Ver. Naamk.* XXX (1954), 1-17. — O. LEYS, H. Jos. van de Wijer. *Orbis* IV (1955), 548-552. — S. POP, Henri Joseph van de Wijer, Notice biographique et bibliographique et doctorat honoris causa (Salamanque, 1955) (Centre international de Dialectologie générale. Biographies et conférences, 6). *Louvain*, 1957. — H. DRAYE, Het wetenschappelijk werk van Prof. Dr. H. J. van de Wijer. *Mededelingsblad van het*

Is het omdat hij zelf gebukt ging onder de last van een veel te zware leeropdracht, of omdat hij helemaal opging in de organisatie van zijn Instituut en in de pijnlijke zorg om de publikaties ervan, en zo de tijd en de concentratie miste om aan eigen groot opzoekingswerk te doen? Het lijkt mij zeker dat hij het zou hebben gekund, indien hij in gunstiger omstandigheden had kunnen werken en ik meen dat deze begaafde wetenschapsmens, zoals vaak voor de Leuvense hoogleraren van zijn generatie het geval is geweest, ongeschreven boeken in het graf heeft meegenomen.

* * *

Reeds in zijn Kortenbergse jaren had Prof. Van de Wijer zich ingelaten met de sociale en kulturele actie in die kleine dorpsgemeenschap. Hij stichtte er de Kristelijke Volksbond met zijn talrijke, zeer diverse afdelingen, van studiekekring tot syndicaat; hij werd er bestuurslid van een trompetterskorps en van een turnkring en smaakte er het gemakkelijk succes en de vreugde van de actie, die de wetenschappelijke ascese zo dikwijls besluipen en in de weg staan. Gelukkig is de wetenschapsmens die er kan aan weerstaan! Van de Wijer heeft het niet gekund (of niet gewild?), want na zijn vestiging te Leuven, in 1927, is hij „op verleiding van Prof. Floris van der Mueren”, zoals

V[erbond] V[laamse] A[cademici] VIII, nr. 3 (1963), 4-8. — REDACTIE, In memoriam H. J. van de Wijer 1883-1968. *Med. Ver. Naamk.* XLIV (1968), 97-104. — H. DRAYE, Prof. Dr. H. J. van de Wijer en de Vlaamse plaatsnaamkunde. *Onze Alma Mater (Leuven)* XXIII (1969), 77-90. — Id. in *Onoma* XII (1966/67) [1968], 189-191. — Id. in *Beiträge z. Namenforschung* N.F. IV (1969), 111-113. — J. HERBILLON in *Rev. intern. d'Onomastique* XXI (1969) = *Bull. de la Soc. française d'Onomastique* p. 6-7. — Willem PÉE in *Brabant*, 1969, nr. 4, blz. 4-7.

hij het zelf heeft geformuleerd (1), steeds meer in de actie opgegaan.

Ik moet hier volstaan met een opsomming : de pogingen om in het Leuvense toenadering te bewerkstelligen onder katholieke Vlamingen van alle schakeringen ; de inrichting, door het Leuvens arrondissementsverbond van de Kath. Vla. Landsbond, van een Vlaams standencongres ; de Katholieke Vlaamse Bond voor Leuven en omstreken ; de Vlaamse Club ; de Kristelijke Volkspartij ; vooral „Nieuw Vlaanderen” het algemeen cultureel weekblad, dat Van de Wijer als hoofdredacteur van eind 1934 tot 1944 heeft laten verschijnen en waaraan hij week na week een aanzienlijk deel van zijn tijd heeft opgeofferd ; dan de stichting van het Katholiek Oudhoogstudentenverbond te Brussel op 8 maart 1936, waarvan Van de Wijer tot algemeen voorzitter werd aangesteld ; het congres der Vlaamsche Concentratie te Leuven van 19 juli 1936, dat werd voorgezeten door hem en Prof. G. Eyskens ; de moeilijkheden met de bezettende overheid en daarna met het gepeupel. „Een lange reis in het land van Utopië” zegde de enigszins sceptisch ontgoochelde professor in 1942 (2).

Wij herhalen uitdrukkelijk dat wij hier op dit facet van de activiteit van onze Leuvense leermeester niet kunnen ingaan (3), maar menen hem geen onrecht aan te doen

(1) Zie het Germania [Gedenkboek], uitgegeven naar aanleiding van het tweede lustrum (in 1940) van de Faculteitskring Germania te Leuven [*Brasschaat, J. de Bièvre, 1942*], blz. 15.

(2) *Ibid.*, blz. 16.

(3) Zie over de cultuurpolitieke actie van Prof. Van de Wijer o. m. de tekst van de rede gehouden te Brussel, op 28 april 1963, op zijn huldiging door het Verbond der Vlaamse Academics naar aanleiding van zijn tachtigste verjaardag, door J. LEBEER, De activiteit van Prof. Dr. H. J. van de Wijer op Vlaams gebied en meer in het bijzonder in het K.V.O.H.V. *Mededelingsblad van het V.V.A.* VIII, 3 (1963), blz. 9-16. Vgl. ook de bijdragen verschenen in het hulde-nummer van *Nieuw Vlaanderen* IX (1943), nr. 41 van 13

wanneer wij vaststellen dat zijn politieke bemoeiingen zijn wetenschappelijke belangstelling hebben verminderd en dat de naamkunde er onder geleden heeft.

* * *

Nadat het „Instituut voor Vlaamsche Toponymie”, in 1940, als bij wonder was ontsnapt aan de zinloze verwoesting van de Leuvense Universiteitsbibliotheek, vond het een „voorlopig” onderdak op de hoogste verdieping van het Instituut voor Pharmacie in de E. van Evenstraat nr. 4, tot het, in 1965, voor de vierde maal, moest verhuizen naar een herenhuis aan de Blijde-Inkomststraat nr. 5. Na de tijdrovende wederinrichtingen, waarbij gelukkig telkens opnieuw kon gerekend worden op de bereidwilligheid van de grote Rector-Magnificus van de Leuvense Universiteit, Monseigneur H. VAN WAEYENBERGH (1891-1971), kon de activiteit voortgezet worden. Het arbeidsveld werd nu geleidelijk verruimd, ten dele op initiatief van H. J. van de Wijer, en steeds met zijn goedkeuring en aanmoediging.

Deze ontwikkeling kan zeer in het kort als volgt worden samengevat :

1. Als resultaat van een studieverblijf in het „Instituut

november 1943 dat (als een volstreekte verrassing) aan de stichter en hoofdredacteur van « Nieuw Vlaanderen » werd aangeboden bij zijn zestigste verjaardag.

Aan het weekblad „Nieuw Vlaanderen” werd aan de R. U. Gent, in het academiejaar 1966-67, een licentieverhandeling gewijd in de afdeling der pers- en communicatiewetenschap, onder leiding van Prof. Th. LUYCKX, door Jean Paul VAN WEVERBERGHE, Het weekblad „Nieuw Vlaanderen” van 16 december 1934 tot Wereldoorlog II. (Handschrift VII + 113 p.). Van dezelfde auteur verschenen ook onder de titel „Uit het dossier van de Vlaamse beweging” twee bijdragen : „Het utopische initiatief van „Nieuw Vlaanderen” (*De Standaard* 24-11-1969). — „De mislukking van de rechtse Koncentratie” (*Ibid.* 28-11-1969).

für geschichtliche Landeskunde der Rheinlande" van de Universiteit te Bonn, in 1937 en 1938, werden door steller dezes het taalgrensonderzoek en de vestigingsgeschiedenis, mede op basis van de naamkunde, opgenomen in de activiteit van het Instituut. In 1942 ontstond de reeks *Taalgrens en Kolonisatie*.

2. Bij het jaarlijks overzicht „De plaatsnamenstudie in 1941”, opgenomen in de *Handelingen* XVI (1942), 95-144, verscheen als bijlage „De studie van de Nederlandse persoonsnamen in 1941” (*ibid.* 145-160) van de hand van K. ROELANDTS, die zich steeds meer op de antroponymie heeft toegelegd en o. m. van 1947 af jaarlijks een zelfstandig kritisch overzicht van de persoonsnamenstudie heeft gepubliceerd in de *Handelingen*. Vanaf hetzelfde jaar werden ook in de nieuwe reeks *Anthroponymica* de bijdragen over persoonsnamen afzonderlijk gepubliceerd. In 1947 werd ook, gelet op de hier geschetste uitbreiding, de benaming „Instituut voor Vlaamsche Toponymie” gewijzigd in „Instituut voor Naamkunde”.

3. Nadat op 4 mei 1948 te Amsterdam de „Commissie voor Naamkunde”, als onderdeel van de „Centrale Commissie voor onderzoek van het Nederlandse volkseigen” van de Kon. Nederlandse Academie van Wetenschappen van Amsterdam werd opgericht, zocht de leiding van het Leuvens Instituut contact met de eerste voorzitter van de genoemde commissie, wijlen Dr. Moritz SCHÖNFELD (1880-1958) (aan wie op voorstel van H. J. van de Wijer op 28 november 1948 een Leuvens ere-doctoraat in de Wijsbegeerte en Letteren werd verleend) en met haar eerste secretaris Dr. P. J. MEERTENS, om tot een samenwerking tussen Noord en Zuid te komen. Vanaf de XXVIe jaargang (1950) zijn de *Mededelingen* het gemeenschappelijk orgaan van de beide instellingen geworden en het enig naamkundig vaktijdschrift in het gehele Nederlandse taalgebied. Van

de Wijer heeft zich daarover hartelijk verheugd (1), ofschoon zijn belangstelling voor de Nederlandse onomastiek geleidelijk werd verdrongen door die voor de organisatie van het „International Centre of Onomastics”

Naar aanleiding van het 3^e internationaal congres voor Onomastische Wetenschappen, dat gehouden werd van 15 tot 19 juli 1949 in de gebouwen van de Vrije Universiteit te Brussel, is het „International Committee of Onomastic Sciences” (I.C.O.S.) tot stand gekomen en werd H. J. van de Wijer tot secretaris-generaal van dit comité benoemd. Bovendien werd beslist het bureau en het studiecetrum van het comité bestendig te vestigen in het Leuvens Instituut voor Naamkunde onder de benaming „International Centre of Onomastics”. H. J. van de Wijer aanvaardde de leiding van dit centrum en heeft daaraan de laatste 18 jaren van zijn leven besteed, ook nadat hij in 1954, op 70-jarige leeftijd, de rust van het emeritaat als hoogleraar zou hebben kunnen genieten. Met het oog op de bevordering van de internationale samenwerking heeft H. J. van de Wijer, met de hulp van zijn Leuvense jongere collega's, sinds 1950 het internationaal tijdschrift *Onoma — Bibliographical and Documentation Bulletin* uitgegeven, waarvan bij zijn overlijden, de delen I (1950) — XI (1964/65) volledig verschenen waren. Op de dag van zijn dood lagen vele drukproeven en manuscripten, bestemd voor de volgende delen, op de werktafel van de emeritus in zijn met boeken overvolle huis aan de Schreursvest nr. 29.

Ook bij de voorbereiding en de leiding van de driejaarlijkse internationale naamkundige congressen (Uppsala 1952, Salamanca 1955, München 1958, Florence 1961, Amsterdam 1963, Londen 1966) heeft H. J. van de Wijer,

(1) Men leze zijn bijdrage : Noord en Zuid. *Mededelingen XXVI* (1950), 1-2.

als secretaris-generaal van het I.C.O.S., een ruim aandeel gehad. Hij was in de kring van de naamkundigen uit de gehele wereld een graag geziene figuur, die vergroeid scheen met de onomastiek. Opvallend opgewekt en jeugdig heeft hij nog tijdens de openingszitting van het 9^e internationaal congres te Londen, op 4 juli 1966, de deelnemers toegesproken in de verschillende talen die hij volkomen beheerste, en zich verheugd over de vooruitgang die de onomastiek had geboekt in de nagenoeg vijftig landen en taalgebieden, die bij het „International Committee of Onomastic Sciences” zijn aangesloten. Maar op de slotzitting waarop hij, zoals altijd, zijn vakgenoten een vaarwel toestuurde tot op het 10^e jubileumcongres, dat te Wenen gehouden werd van 8-13 september 1969, kwam er een weemoedige ondertoon in zijn stem, want de toen meer dan tachtigjarige vermoedde dat hij dit congres wellicht niet meer zou kunnen bijwonen. Het was een menselijk aangrijpend ogenblik.

De verdiensten van H. J. van de Wijer als organisator van het internationaal wetenschappelijk onderzoek der eigennamen werden naar waarde geschat toen hem, op 16 november 1953, bij zijn 70^e verjaardag een „Liber Amicorum”, een initiatief van zijn goede vriend wijlen Sever POP, met de gelukwensen van de leden van het „International Committee of Onomastic Sciences”, werd aangeboden, en toen hem, in 1955, naar aanleiding van het 5^e Internationaal Congres te Salamanca, het ere-doctoraat in de letteren van die universiteit werd toegekend. Aan deze eerbetuiging was Sever Pop als initiator niet vreemd, zoals hij eveneens Van de Wijer heeft geholpen bij de geleidelijke verwezenlijking van het „International Committee of Onomastic Sciences”. Een gelijkaardige poging van de grote Franse naamkundige wijlen Albert DAUZAT, de initiator van de twee eerste internationale naamkundige

congressen te Parijs gehouden in 1938 en 1945, werd niet met sukses bekroond (1).

Men kan het betreuren dat Van de Wijer, door zijn activiteit op het gebied van de „internationale naamkunde”, de studie van onze eigen Nederlandse naamkunde heeft moeten verwaarlozen. Dadelijk na zijn aanstelling tot directeur van het op te richten „International Centre of Onomastics” zegde hem, in 1949, waarschuwend een franstalig vakgenoot : „Mon cher collègue, vous ne vous rendez pas compte de ce que vous entreprenez ! ». Van de Wijer wist het wel, want hij was er zich van bewust dat men zich ook in de wetenschap voor anderen verdienstelijk kan maken door het noodzakelijk kwaad dat organisatie heet.

Zijn werk voor de naamkunde in Vlaanderen en in de wereld moge voortleven en voortgezet worden !

Leuven.

H. DRAYE.

(1) H. J. van de Wijer was bovendien lid van de „Kungl. Gustav-Adolfs Akademien för Folklivsforskning” te Uppsala, en van de „Frysk Akademy” te Leeuwarden; vice-voorzitter van de „English Place-Name Society” te Londen; ere-lid van de „American Name Society” te New York, ere-lid van het „Council for Name Studies for Great Britain and Ireland”. Hij was Grootofficier in de Leopoldsorde, Grootofficier in de Kroonorde, Commandeur in de Orde van St. Sylvester en ten slotte werd hem door Z. M. de Koning, bij besluit van 17 maart 1967, erfelijk adeldom en de persoonlijke titel van ridder verleend. Als wapenspreuk koos hij : „In steder trouwe”.